

**VIRKJUN Í SVELGSÁ, ALLT AÐ 655 KW,
HELGAPELLSSVEIT
Ákvörðun um matsskyldu**

NIÐURSTAÐA

Það er niðurstaða Skipulagsstofnunar að allt að 655 kW virkjun í Svelgsá í Helgafellssveit sé ekki líkleg til að hafa í för með sér umtalsverð umhverfisáhrif og skuli því ekki háð mati á umhverfisáhrifum.

Skipulagsstofnun vekur athygli á að framkvæmdirnar eru háðar byggingar- og framkvæmdaleyfi Helgafellssveitar skv. 27. gr. skipulags- og byggingarlaga nr. 73/1997 m.s.b. og virkjunarleyfi iðnaðarráðuneytis skv. 3. gr. reglugerðar um framkvæmd raforkulaga nr. 1040/2005. Einnig þarf leyfi veiðimálastjórnar Matvælastofnunar vegna mannvirkjagerðar í fiskgengum vötnum skv. 33. gr. laga um lax og silungsveiði nr. 61/2006. Áður en byggingar-, framkvæmda- og virkjunarleyfi eru veitt þarf að liggja fyrir samþykkt deiliskipulag af framkvæmdasvæðinu. Deiliskipulagið er háð lögum nr. 105/2006 um umhverfismat áætlana.

Skipulagsstofnun ítrekar mikilvægi þess að Svelgur ehf. og aðrir sem að framkvæmdinni koma viðhafi þá verktilhögun og mótvægisáðgerðir sem kynntar hafa verið við meðferð málsins og vöktun á áðgerðum og áhrifum þannig að framkvæmdin sé ekki líkleg til að valda verulegum og óafturkræfum áhrifum á umhverfið.

Skipulagsstofnun bendir á að breytingar á fyrirhuguðum framkvæmdum frá því sem getið var í greinargerð framkvæmdaraðila og svörum við umsögnum og ákvörðun þessi byggir á, ber að tilkynna Skipulagsstofnun til ákvörðunar um það hvort þær séu þess eðlis að þær breyti forsendum ákvörðunar þessarar og að taka þurfi málið upp að nýju.

Samkvæmt 14. gr. laga nr. 106/2000 m.s.b. má kæra ákvörðun Skipulagsstofnunar til umhverfisráðherra. Kærufrestur er til 12. febrúar 2008.

INNGANGUR

Þann 17. janúar 2007 tilkynnti Svelgur ehf. til Skipulagsstofnunar virkjun í Svelgsá, allt að 655 kW, í landi Hrísa í Helgafellssveit samkvæmt 6. gr. laga um mat á umhverfisáhrifum nr. 106/2000 m.s.b. og lið 3 a í 2. viðauka laganna. En nýtt erindi barst frá Svelg ehf. um breytt fyrirkomulag virkjunar með bréfi dags. 12. mars 2007 og endurbætt greinargerð með bréfi dags. 1. október 2007 2007.

Skipulagsstofnun leitaði álits Helgafellssveitar, Fornleifaverndar ríkisins, Heilbrigðiseftirlits Vesturlands, iðnaðarráðuneytis, Náttúrufræðistofnunar Íslands, Orkustofnunar og Umhverfisstofnunar.

Umsagnir bárust frá Helgafellssveit með bréfi dags. 28. mars 2007, Fornleifavernd ríkisins með bréfi dags. 10. apríl 2007, Heilbrigðiseftirliti Vesturlands með bréfi dags. 3. desember 2007, iðnaðarráðuneyti með bréfi dags. 16. mars 2007, Landbúnaðarstofnun með bréfum dags. 27. febrúar og 29. mars 2007, Náttúrufræðistofnun Íslands með bréfi dags. 13. desember 2007, Orkustofnun með bréfum dags. 26. mars og 29. mars 2007 og Umhverfisstofnun með bréfum dags. 13. mars, 12. apríl og 19. nóvember 2007. Frekari upplýsingar bárust frá Svelg ehf. með endurbættri greinargerð og bréfi dags. 1. október 2007 og með bréfi dags. 18. desember 2007 og tölvupóstum dags. 12. og 27. desember 2007.

FRAMLÖGÐ GÖGN FRAMKVÆMDARAÐILA

Fyrirhuguð framkvæmd. Í tilkynningu Svelgs ehf. kemur fram að fyrirhugað sé að virkja Svelgsá í landi Hrísa í Helgafellssveit. Gert er ráð fyrir að virkjunin verði 655 kW en virkjað rennsli sé um $0,77 \text{ m}^3/\text{sek}$ miðað við 105 m fall. Fram kemur að Svelgsá sé lindá sem geri hana heppilega til virkjunar þar sem rennsli og vatnshiti sveiflist lítið. Ekki verði vatnsmiðlun í ánni því um rennslisvirkjun sé að ræða. Fram kemur að um 200 m löng stífla verði reist sem eigi að halda yfirborði lónsins í um 170 m h.y.s. Miðhluti stíflunnar, í farvegi árinna, verði steinsteyptur með yfirfalli en til hliðar við steypa hlutann verði stíflan úr jarðvegi. Jarðvegssstíflunnar verði hefðbundnar þ.e. varnargarður með kjarna og varnarlagi. En við útfærsluna verði byggt á verkfræðilegri hönnun. Fram kemur að steypiti hluti stíflunnar verði hæstur, allt að 6 m en jarðvegshluti stíflunnar verði að hámarki 5,5 m. Gert er ráð fyrir að inntakslónið verði um 3.000 m^2 . Hlutverk þess er að koma í veg fyrir rekstrartruflanir vegna ísmyndunar. Fram kemur að frá inntaki í stíflu muni liggja niðurgrafin þrýstilögn sem verði 1.050 m löng og 60 sm í þvermál, hugsanlega verði hún allt að 90 sm sver. Fram kemur að stærð og form stöðvarhúss muni taka nokkurt mið af þeim vélbúnaði sem verði valinn, miðað sé við að húsið verði $40\text{-}60 \text{ m}^2$, en að hámarki 120 m^2 og mesta hæð þess 5 m frá gólfplötu. Fram kemur að það efni sem verði grafið upp úr grunni stöðvarhúss verði jafnað út og grætt upp líkt og yfirborð inntakslagnarinnar. Frá stöðvarhúsi verði vatni veitt um stuttan (10-20 m) skurð út í Svelgsá. Fram kemur að um 4 m breið og 1.800 m löng vegslóð liggja frá þjóðveginum að þeim stað sem fyrirhugað sé að reisa stöðvarhús, en slóðin verði lengd upp með inntakslögn og að stíflustæði. Fyrirhugað er að leggja 19 kV rafstreng í jadhri slóðarinnar að línu RARIK.

Efnisþörf og haugsetning. Í framlögðum gögnum framkvæmdaraðila kemur fram að efni í jarðvegshluta stíflunnar, $4.000\text{-}5.000 \text{ m}^3$, verði fengið með því að ýta upp af svæði sem komi til með að lenda undir lóninu. Stefnt er að því að nota það efni sem kemur úr skurði fyrir þrýstilögn til framkvæmdanna en reynist það ekki unnt verði efni sótt í opna námu sem staðsett er skammt austan við vegslóðina um 500 m frá

Snæfellsnesvegi. Fram kemur að þar sem vegslóð verði að stærstum hluta á mel þurfi lítið efni til vegagerðar en það verði tekið úr fyrrgreindri námu.

Áhrif á núverandi landnotkun. Í framlögðum gögnum framkvæmdaraðila kemur fram að vatnsból Stykkishólmsbæjar séu við jaðar Svelgsárhrauns en ekki sé ástæða til að ætla að framkvæmdirnar hafi áhrif á vatnsbólið. Ennfremur kemur fram að ekki sé talið að framkvæmdin hafi áhrif á veiði í Svelgsá þar sem eingöngu sé fiskgengt að Tröllkonufossi sem sé langt fyrir neðan stöðvarhús.

Sjónræn áhrif og áhrif á landslag og jarðmyndanir. Í framlögðum gögnum framkvæmdaraðila kemur fram að virkjunin verði í nágrenni við Svelgsárhraun en hvergi verði farið inn á hraunið. Virkjunarstaðurinn sé lítt áberandi þar sem hann sé nokkuð frá veginum og í skjóli við hraunið. Engu að síður muni sjónræn áhrif verða til skamms tíma vegna jarðrasks, þar til sár hafi náð að gróa en til lengri tíma muni stífla, stöðvarhús og vegslóðir sjást. Fram kemur að rennsli árinna frá stíflu og niður fyrir stöðvarhús muni breytast og verði frá því að vera ekki neitt og upp í 2,7 m³/s. Af þessum sökum muni Náthagafoss verða mjög vatnslítill og vatnslaus eftir því sem rennsli yfir stíflu minnkar.

Áhrif á gróður og dýralíf. Í framlögðum gögnum framkvæmdaraðila kemur fram að víðast á framkvæmdasvæðinu sé mólendi en hvergi verði farið um votlendi og samkvæmt upplýsingum Náttúrufræðistofnunar Íslands séu hvorki friðlýstar plöntur né plöntur á válista að finna á svæðinu. Fram kemur að talið sé að framkvæmdin hafi hvorki áhrif á fugla né fiskgengd.

Áhrif á menningarminjar. Í framlögðum gögnum framkvæmdaraðila kemur fram að talið sé að framkvæmdin hafi ekki áhrif á fornleifar. Minjavörður Vesturlands hafi fyrir sitt leyti fallist á staðsetningu mannvirkja.

Samræmi við skipulagsáætlanir. Í framlögðum gögnum framkvæmdaraðila kemur fram að deiliskipulag fyrir framkvæmdasvæðið sé í vinnslu.

ÁLIT UMSAGNARAÐILA OG VIÐBRÖGD FRAMKVÆMDARAÐILA

Almennt. Helgafellssveit, Fornleifavernd ríkisins, Heilbrigðiseftirlit Vesturlands, Landbúnaðarstofnun, Orkustofnun og Umhverfisstofnun telja að framkvæmdin skuli ekki háð mati á umhverfisáhrifum. Iðnaðarráðuneytið tekur ekki afstöðu til matsskyldu framkvæmdarinnar.

Áhrif á núverandi landnotkun. Í umsögn Heilbrigðiseftirlits Vesturlands kemur fram að nauðsynlegt sé að setja eftirtalin skilyrði fyrir framkvæmdinni:

1. Á framkvæmdatíma verði ekki geymd nein hættuleg efni eða eiturefni, þ.m.t. olútankar, á svæði ofan við vatnsból Stykkishólms.
2. Farartæki og vélar sem vinni við framkvæmdir verði skoðaðar með hliðsjón af mengun sem þær gætu valdið.
3. Læst hlið verði sett upp á vegi norðan við grannsvæði vatnsbólsins.

Í svörum Svelgs ehf. kemur fram að sjálfsagt sé að fara að ofangreindum skilyrðum Heilbrigðiseftirlits Vesturlands.

Áhrif á gróður og dýralíf. Í umsögn Umhverfisstofnunar kemur fram að í tengslum við fyrirhugaða virkjun í Svelgsá hafi ekki farið fram sérstakar rannsóknir á gróðri eða dýralífi. Ekki liggi fyrir hvort á svæðinu sé að finna plöntur sem séu friðlýstar eða á valista en að mati Umhverfisstofnunar séu slíkar upplýsingar nauðsynlegar til að hægt sé að meta áhrif framkvæmdarinnar á gróður.

Í svörum framkvæmdaraðila kemur fram að samkvæmt Náttúrufræðistofnun Íslands séu hvorki friðlýstar plöntur né plöntur á valista að finna á svæðinu.

Skipulagsstofnun bærust upplýsingar frá Náttúrustofu Vesturlands um að fyrirhugaðar framkvæmdir væru skammt frá arnarhreiddri.

Vegna þessara ábendinga leitaði Skipulagsstofnun eftir umsögn Náttúrufræðistofnunar Íslands um hvort svo kunni að vera að fyrirhugaðar framkvæmdir hafi áhrif á arnarhreiddur í nágrenni framkvæmdasvæðisins og hvort stofnunin geti staðfest að fullyrðing framkvæmdaraðila um gróður á svæðinu sé rétt.

Í umsögn Náttúrufræðistofnunar kemur fram að ernir hafi orpið öðru hverju í Svelgsárhrauni frá 1985, síðast árið 2005. Þekktir séu tveir varpstadir sem séu báðir í rúmlega 1 km fjarlægð frá framkvæmdasvæðinu. Rask og umgangur tengt framkvæmdum á varptíma arna kunni að trufla varp þeirra eitthvað og fari það eftir því á hvaða tíma unnið verði að verkinu og hvernig verði að þeirri vinnu staðið. Ernir séu sérstaklega viðkvæmir á fyrri hluta varptíma (apríl - miður júlí). Að öðru leyti sé ólíklegt að framkvæmdin muni hafa langtímaáhrif á arnarvarp í Svelgsárhrauni. Vegur um framkvæmdasvæðið, að inntakslóni muni að vísu gera þetta fremur afskekkt varpsvæði aðgengilegra og þyrfti e.t.v. að huga að því að takmarka umferð óviðkomandi um þennan veg ef ástæða þyki til. Ef af virkjun verði leggur Náttúrufræðistofnun Íslands til að framkvæmdaraðili ráðfæri sig við Náttúrustofu Vesturlands um hvort arnarvarp sé í hrauninu á þeim tíma og hagi framkvæmdum í samræmi við ráðleggingar stofnunarinnar.

Fram kemur að fullyrðingar framkvæmdaraðila um að "samkvæmt Náttúrufræðistofnun Íslands séu hvorki friðlýstar plöntur né plöntur á valista að finna á svæðinu" séu réttar svo langt sem þær ná. Grasafræðingar stofnunarinnar kannist ekki við að haft hafi verið sérstaklega samband við þá vegna þessa máls, svo þessi fullyrðing byggist væntanlega á birtum upplýsingum. Samkvæmt upplýsingum grasafræðinga eru hvorki friðlýstar plöntur né plöntur á valista í þeim reit (10x10 km = 100 km²) sem framkvæmdasvæðið er innan. Afar fáar athuganir séu í gagnagrunni Náttúrufræðistofnunar frá jörðinni Svelgsá, þ.e. í nágrenni framkvæmdasvæðisins og nánast ekkert hafi verið skráð nema nokkrir tugir mosasýna og lúpína. Hvorki háplöntur né fléttur hafi verið skráðar þar svo nokkuð sé á byggjandi. Það séu því ekki forsendur til að meta eða vita með vissu hvort sjaldgæfar plöntur séu að finna á framkvæmdasvæðinu á grundvelli fyrirliggjandi gagna.

Áhrif á menningarminjar. Fornleifavernd ríkisins bendir á að fornleifaskráning hafi ekki verið gerð á jörðinni Hrísum. Þar séu fjórar fornleifar sem friðlýstar hafi verið árið 1928. Friðlýstu fornleifarnar séu ekki í hættu vegna framkvæmda við virkjunina eins og þær séu kynntar í gögnum framkvæmdaraðila. Örnefnin Nátthagi og Nátthagafoss séu nærri fyrirhuguðu framkvæmdarsvæði virkjunarinnar. Ekki hafi verið gengið úr skugga um hvort leifar mannvirkja finnast þar sem nátthaginn var. Fornleifavernd telur brýnt að kannað verði hvort framkvæmdir tengdar virkjuninni hafi áhrif á fornleifar og að fullt tillit verði tekið til þeirra við endanlega útfærslu deiliskipulags.

NIÐURSTAÐA SKIPULAGSSTOFNUNAR

Um er að ræða allt að 655 kW rennslisvirkjun án miðlunarlóns í Svelgsá í landi Hrísa í Helgafellssveit. Um 200 m löng og allt að 6 m há stífla verður reist sem eigi að halda yfirborði lónsins í um 170 m h.y.s. Gert er ráð fyrir að inntakslónið verði um 3.000 m². Frá inntaki í stíflu mun liggja um 1.050 m niðurgrafin þrýstilögn. Fram kemur að stærð og form stöðvarhúss muni taka nokkurt mið af þeim vélbúnaði sem verði valinn, miðað sé við að húsið verði 40-60 m², en að hámarki 120 m² og mesta hæð þess 5 m frá gólfplötu. Um 4 m breið og 1.800 m löng vegslóð sem liggur frá þjóðveginum að þeim stað sem fyrirhugað sé að reisa stöðvarhús verði lengd upp með inntakslögn og að stíflustæði. Virkjunin verður tengd línu RARIK með 19 kV rafstreng í jaðri slóðarinnar. Framkvæmdin er tilkynningarskyld til ákvörðunar um matsskyldu samkvæmt 6. gr. og lið 3 a í 2. viðauka í lögum um mat á umhverfisáhrifum nr. 106/2000 m.s.b.

Skipulagsstofnun telur að sjónræn áhrif framkvæmdanna sem og áhrif á landslag og jarðmyndanir séu óveruleg. Óhjákvæmilega verði sýnilegt nokkuð rask á framkvæmdatíma en að loknum framkvæmdum beri fremur lítið á mannvirkjum að því tilskyldu að vandað verði til verka við frágang og ummerki máð út líkt og framkvæmdaraðili áformar. Þar sem nokkur fjarlægð er frá þjóðvegi að mannvirkjum og Svelgsárhraun byrgir að nokkru leyti sýn frá þjóðvegi verða mannvirki lítt sýnileg frá veginum. Skipulagsstofnun telur að þegar rennsli Svelgsár verði í lágmarki verði talsverð ásýndarbreyting á ánni. Á þeim tíma verði farvegur árinna, á um 1 km kafla milli stíflu og stöðvarhúss, nánast þurr fyrir utan smárennsli sem berst til hans úr hliðarlækjum á kaflanum.

Skipulagsstofnun tekur undir umsögn Náttúrufræðistofnunar Íslands og telur ólíklegt að framkvæmdirnar komi til með að hafa varanleg áhrif á arnarvarp í Svelgsárhrauni. Engu að síður hvetur Skipulagsstofnun Helgafellssveit til þess að framkvæmdarleyfi verði bundið því skilyrði að framkvæmdaraðili ráðfæri sig við Náttúrustofu Vesturlands um hvort arnarvarp sé í hrauninu á þeim tíma þegar fyrirhugað er að ráðast í framkvæmdir og hagi framkvæmdum í samræmi við ráðleggingar stofnunarinnar, líkt og Náttúrufræðistofnun bendir á.

Skipulagsstofnun telur óhjákvæmilegt að nokkuð rask verði á gróðri á framkvæmdarsvæðinu en þar sem inntakslón ofan stíflu verði lítið og nánast eingöngu bundið við farveg Svelgsár þá verður gróðri fyrst og fremst spillt þar sem vegslóð og inntakslögn verður komið fyrir. Þar sem gróðurask verði lítið og hvorki verði raskað votlendi né vistkerfum sem njóta sérstakrar verndar skv. 37. gr. laga um náttúruvernd telur Skipulagsstofnun að áhrif á gróður verði ásættanleg.

Skipulagsstofnun telur ekki líklegt að framkvæmdirnar muni hafa neikvæð áhrif á vatnsból Stykkishólms þar sem vatnsbólin eru í Svelgsárhrauni nokkuð frá fyrirhuguðu framkvæmdasvæði. Engu að síður bendir Skipulagsstofnun á að Heilbrigðiseftirlit Vesturlands hefur lagt til að sett verði eftirtalin skilyrði fyrir framkvæmdunum sem framkvæmdaraðili hefur lýst yfir að hann muni fara eftir:

1. Á framkvæmdatíma verði ekki geymd nein hættuleg efni eða eiturefni, þ.m.t. olíutanka, á svæði ofan við vatnsból Stykkishólms.
2. Farartæki og vélar sem vinni við framkvæmdir verði skoðaðar með hliðsjón af mengun sem þær gætu valdið.
3. Læst hlið verði sett upp á vegi norðan við grannsvæði vatnsbólsins.

Skipulagsstofnun telur nauðsynlegt að Helgafellssveit geri tillögur Heilbrigðiseftirlitsins að sínum og bindi framkvæmdaleyfið ofangreindum skilyrðum.

Í gögnum framkvæmdaraðila hefur komið fram að endanleg hönnun mannvirkja liggja ekki fyrir þar sem hún muni að nokkru leyti ráðast af tilboðum í vélbúnað virkjunarinnar. Skipulagsstofnun bendir á að á síðustu árum hafa stíflur þriggja smávirkjana brostið með tilheyrandi flóðum og slyshættu. Skipulagsstofnun telur í ljósi þessa brýnt að áður en Helgafellssveit veitir byggingar- og framkvæmdaleyfi fyrir mannvirkjunum þá þurfi framkvæmdaraðili að leggja fram hönnunargögn fyrir mannvirkin. Við hönnun stíflu þarf að gera grein fyrir forsendum hönnunar s.s. stærð og endurkomutíma hamfaraflóða sem mannvirkin eiga að standast og leggja fram teikningar af þversniðum, bæði af jarðvegshluta og steypum hluta stíflunnar. Einnig þarf að leggja fram upplýsingar um gæði efnis sem fyrirhugað er að nota í einstaka hluta jarðvegsstíflu svo sveitarstjórn geti sinnt lögbundnu eftirliti með gerð mannvirkjanna sbr. 9. kafla skipulagsreglugerðar nr. 400/1998.

Í samræmi við 6. gr. laga um mat á umhverfisáhrifum nr. 106/2000 m.s.b. hefur Skipulagsstofnun farið yfir þau gögn sem lögð voru fram af hálfu Svelgs ehf. við tilkynningu og umsagnir og viðbrögð Svelgs ehf. vegna þeirra. Á grundvelli þessara gagna er það niðurstaða Skipulagsstofnunar að allt að 655 kW virkjun í Svelgsá í Helgafellssveit sé ekki líkleg til að hafa í för með sér umtalsverð umhverfisáhrif og skuli því ekki háð mati á umhverfisáhrifum.

Skipulagsstofnun vekur athygli á að framkvæmdirnar eru háðar byggingar- og framkvæmdaleyfi Helgafellssveitar skv. 27. gr. skipulags- og byggingarlaga nr. 73/1997 m.s.b. og virkjunarleyfi iðnaðarráðuneytis skv. 3. gr. reglugerðar um framkvæmd raforkulaga nr. 1040/2005. Einnig þarf leyfi veiðimálastjórnar Matvælastofnunar vegna mannvirkjagerðar í fiskgengum vötnum skv. 33. gr. laga um lax og silungsveiði nr. 61/2006. Áður en byggingar-, framkvæmda- og virkjunarleyfi eru veitt þarf að liggja fyrir samþykkt deiliskipulag af framkvæmdasvæðinu. Deiliskipulagið er háð lögum nr. 105/2006 um umhverfismat áætlana.

Skipulagsstofnun ítrekar mikilvægi þess að Svelgur ehf. og aðrir sem að framkvæmdinni koma viðhafi þá verktilhögun og mótvægisáðgerðir sem kynntar hafa verið við meðferð málsins og vöktun á aðgerðum og áhrifum þannig að framkvæmdin sé ekki líkleg til að valda verulegum og óafturkræfum áhrifum á umhverfið.

Skipulagsstofnun bendir á að breytingar á fyrirhuguðum framkvæmdum frá því sem getið var í greinargerð framkvæmdaraðila og svörum við umsögnum og ákvörðun þessi byggir á, ber að tilkynna Skipulagsstofnun til ákvörðunar um það hvort þær séu þess eðlis að þær breyti forsendum ákvörðunar þessarar og að taka þurfi málið upp að nýju.

Samkvæmt 14. gr. laga nr. 106/2000 m.s.b. má kæra ákvörðun Skipulagsstofnunar til umhverfisráðherra. Kærufrestur er til 12. febrúar 2008.

Þóroddur F. Þóroddsson

Sigurður Ásbjörnsson